

Bir Roman-Bir Notdüşümü: "Kılıç Yarası Gibi" Reha YÜNLÜEL

I.

Ahmet Altan'ın besinci romanı "Kılıç Yarası Gibi", Türk edebiyatında kelaynak kusları gibi kalan "psikolojik" roman türünün en güzel örneklerinden birisi. Fonda Osmanlı İmparatorluğu'nun en tartışmalı dönemi, II. Abdulhamit ile İttihat ve Terakki var.

"Fonda" diyorum, zira bizzat romanın kendisi tarihsel bir roman olmadığını söylüyor:

"Hasan Efendiye göre, Mihrisah Sultanin tekkeye ikinci ziyareti, İstanbul Şehremininin Ali Samil Pasanin kardesine bağlı Kurtler tarafından vurulduğu güne rastlıyordu, ama Osman, bu pehlivan yapılı, yarı tekke muridi yarı bahriye zabiti adamın söylediği tarihlere pek inanmıyordu, çünkü Hasan Efendi zamani bir deste iskambil gibi karıştırıyor, sonra aralarından çektiği kâğıtları caninin istediği gibi yan yana diziyordu."

Altan sadece zamani değil ama olayları da bir deste iskambil kâğıdı gibi karıştırıyor ve daha sonra aralarından çektiği kâğıtları caninin istediği gibi yan yana diziyor.

İşte, Altan'ın bu romandaki tarihsel kurgusunun özü...

Kitabın arka yüzündeki iddiaya bakılırsa, roman "yakın tarihimizin pek çok olayına isik tutuyor"muş... Bu sözler, yazarın iradesini yansıtmıyor ve ciddiye alınır yani da yok...

II.

"Kılıç Yarası Gibi" bir film duyarlılığında görüntüler silsilesi şeklinde geliyor. Altan, Osman'ın gerçek dünyayla oluların dünyası arasındaki o ortak payda üzerine kurguluyor romanını. Tuhaf bir tanıklıklar ucgeni var. Altan, Osman ve olular arasında. Bir şeytan ucgeni.

Osman bir dönemi yeniden yaşıyor. Bir zamanın bir başka zamandaki tanığı... O "bir başka zaman"ın basrol oyuncularını da Osman'ın tanıklığının yanısıra kendiliklerinden ona gelerek itiraflarda ve tanıklıklarda bulunuyorlar.

"...o duran zamanın içinden olular, bazen teker teker, bazen akin akin, arkalarından başka oluları de sürükleyerek (...) gelmişlerdi."

"(...) olular yalnızca kendileriyle ilgiliydiler; hep kendilerini, kendi hayatlarını anlatıyorlardı. Onlar oldukları yerde durmuşlar, zaman yanlarından akıp geçmişti (...)"

Altan ise tüm bunların tanığı.

"...Osman için zaman durmuş ve her şey değişmişti..."

Altan'ın bu kurgu tarzı, olayların kurgusallığını gerçekliğe yaklaştırıyor. Okuyucuya bir roman değil de bir dönemi kendi gerçekliğinde okuduğunu düşündürüyor.

Bu değerlendirmeyi destekleyecek bir başka boyutu ise şu soruyla ortaya çıkarılabilir:

Neden olular dünyası?

Çünkü oluların yalan söylemekte bir çıkarları yahut da yalan söylemek zorunda bir korkuları yok. O nedenle oluların itirafları ve tanıklıkları söylenenleri daha bir gerçek kılıyor.

"...maslahları, kılıçları, entarileri, kinleri, ofkeleri, askları, acıları, rengarenk carsafları, cizmeleri, faytonları, udları, tamburları, tabancaları, savasları, göçleri, salgın hastalıklarıyla gelmişlerdi."

"Ona anlatıyorlardı; şehirlerden, saraylardan, kosklerden, yalılardan, tekkelerden, savaslardan,

catismalardan, cinayetlerden, asklardan, kiskanclıklardan, ofkelerden, ihanetlerden, dostluklardan, insanlık hallerinden bahsediyorlardı (...)"

III.

Romanın arka yüzünde "On dokuzuncu yüzyıl sonlarında, Ermenilerin Osmanlı bankasını basmaları ve romanın baskılarında Seyh Efendi'nin düğünüyle başlayan roman örgüsü..." ifadesi ya yanlış bir ifade olarak kabul edilmeli veya da reklam amaçlı... Zira Ermenilerin Osmanlı bankasını basmaları olayı sadece fondaki küçük bir ayrıntı. Halbuki bunu okuyanda sanki devami gelecekmis izlenimini uyandırıyor. Romanın da bizzat kendi sınırlarını çizdiği üzere, Osman'ın romandaki yerinin belirlenmesinin ardından Seyh Efendi'nin düğünüyle başlıyor...

"...ve hikayeleri Seyh Efendi'nin düğününün yapıldığı o tuhaf günden başlıyordu..."

IV.

Yukarıda da belirttiğim üzere Altan'ın romanı bir "psikolojik" roman. Yani kahramanlarının psikolojileri her an birinci planda. Bu, tarihsel fonuyla birlikte alındığında "insan" bir roman. Pasalarından padişahına, şeyhinden çetecisine kadar insanı boyutuyla yaklaşıyor. Bilmiyorum kaç Türk romanı bir padişahi ve bir şeyhi psikolojisiyle birlikte ele alıyor, kurguluyordur. Padişahi, kuskusu, korkaklığı, kurnazlığı, caresizliği, söğukkanlılığı, panige kapılması; şeyhi ise manevi alandaki gücünün yanısıra yalnızlığı, bir dost ihtiyacı ile yani her ikisini de güçlü yanlarının yanısıra zayıf yanlarıyla da... Bu özellik, romanın tüm etine bulmuş bir şekilde acık bir biçimde görülüyor... Altan'ın kahramanlarına psikolojik yaklaşımı hiçbir zaman tek yönlü değil. Altan hayatın parametrelerinin siyah ve beyazdan ibaret olmadığını, grinin de var olduğunu anlatmaya çalışıyor romanın satır araları boyunca... Biri maddi dünyanın oburu manevi dünyanın otoritesi bu iki kahramanın insan yanlarının altı çizilmeye değer:

1)

a) Altan'ın Padişahi hayatından bikkindir:

"(...) Uzaktan bakanlar da kolay sanıyor memleket idaresini; al iste herifler güpegündüz payitahtın ortasında vuruyorlar, zindana mı atayım, Fizan'a mı surdureyim, surdurse yerine getireceklerim daha mı iyi, onlar da birbirlerini boğazlayacaklar; Allahın gücüne gitmesin ama bize oyle bir iş vermiş ki, atsan atamazsın, satsan satamazsın, bacagımıza bağlanmış taş gibi yasadıkça suruyeceğiz bunu. Her gün binlerce dert, her gün binlerce jurnal; bir kısmı bizi devirip biraderi yerimize getirmek ister, bir kısmı bizim adımıza alikıran baskesen kesilir, her yerde gözün kulagin olacak, bir an boş biraksan kan golüne donecek her yan. Su sarayın içi bile doktor, hainlerimizle dolu, her yan korku, her yan düşman; koskoca Padişah yıkanmak için hayvan gibi kafese girer, girer ki baskı sabunluyken biri gelip de sırtından baskılamaya; ağız tadıyla bir yemek bile edemez; önce biri tadacak ki alacağın biri taamin içine zehir atmış olmaya; bilmem ki artık Allah sevdiği kulunu mu Padişah yapıyor, sevmediği kulunu mu (...)"

b) Altan'ın Padişahi kurnazdır:

"(...) sarayımızda bile casuslar cirit atıyor, pasaların her biri bir başka devletin adamı, ağırlıklarınca altın alırlar o devletlerden; kimi İngiliz'e yanasmış, kimi Almanlar'a, kimi Rus'a; ben bunları bilmez miyim, bilirim, uçan kistan haberim var ama ses çıkarmam; paşa dedigin kesesi dolgun olursa sadık olur, parayı İngiliz'den alır ama ben onu vazifeden atsam İngiliz'den zırnık alamayacağını bilir; onun için parayı İngiliz'den alır ama bana sadık olur, el parasıyla adam tutarım ben de. Hem de onlar sayesinde İngiliz neyin pesinde, Rus ne istiyor, Alaman'ın hesabı nedir anlarm; bir paşa bana bir şey söyleyince bunun kimden geldiği aciktir benim için, onun için ses etmem, ama onlara güvenirim misin dersin, hiçbirine güvenmem; nesine güveneceksin..."

c) Altan'ın Padişahi yalnızdır:

"(...) Padişah dedigin yalnız dogar, yalnız yasar, yalnız olur; kıldan uzak, Allaha yakınsın."

d) Altan'ın Padişahi dedikodudan hoşlanır (Doktor Resit Paşa'nın ağzından):

"Rahmetli Padişahımız efendimiz, mekanı cennet olsun, dedikoduya pek meraklıydı; bütün dedikoduları öğrenir, etrafındaki insanların hususi hayatıyla alakalı malumatla pek yakından alakadar olurdu, sanırım insanların hususi hayatlarını bilmekten zevk alıyordu, basmabeyncisi de ona malumat diye

ciddi ciddi bu dedikodulari anlatirdi. Bunlari pek zevklenerek dinledigine birkac defa ben bizzat sahit olmustum."

2)

a) Altan'in Seyh'inde bir asagilama yoktur. O tarikat ehlidir. O insandır. Altan toplumsal onyargılardan uzaktır...

"...her Seyh gibi Yusuf Efendi'nin de kendisine koru korune bagli olmayan, kendisini insanustu bir varlik gibi gormeyen birine ihtiyaci vardi; esit olarak siradan konularda konusup ahabplik edebilecegi birini ozledigini Ragip Beyle birlikte kesfetti Seyh. Arkadaslik ettiklerinin farkina varmadan Halic kiyisindaki guller icindeki mezarlikta basbasa konusarak dolasmaya basladilar..."

"Bir iki defa tekkeye murit olarak kaydolmak istedigini (Ragip Bey) ima etmistiydi Seyh Efendiye; ama Yusuf Efendi her seferinde sozu degistirip lafi gecistirmisti, yeni bir murit kazanip bir dost kaybetmek istemiyordu..."

b) Altan'in Seyhi aci ceken birisidir:

"-Dunya bir imtihan yeridir Ragip Bey, zamanla sen siniflari gectikce, imtihan da zorlasir; cektigin aci, gordugun dert artar; kac kisi bu dunyada butun imtihanlari gecip okulu bitirebilir ki... Kuldani sakladigini Allahtan saklayabilir misin, o her seyi gorur, o hep bizimle beraberdir, cirilciplak durur ruhumuz onun karsisinda, bu bize guven verir ama... (...) -Bazen insan Allahtan bile saklanmak ister... Bunun gunah oldugunu bile bile... Iste imtihani boyle zamanlarda kaybederiz."

c) Altan'in Seyhi gunah karsisinda "herkes gibi caresizdir":

"Mehpare Hanimin teninde azginliga ve gunaha dokunmustu; gunaha bu kadar yaklasip da gunahi isleyememis, o gunahkar kadinin teninden gunahin lezzetini tadamamis olmak, Seyhi gunaha degil nedense sevaba ve masum kadin tenine yabancilastirmisti. Gunahin yanindan gecmis olmak bile Seyhi gunah tutkunu yapmaya yetmisti, ama gunah da isleyemiyordu; kendi icine, gunah ozlemine kapaniyor, her gece zikir salonunda yalniz basina Allah'a kendisini bu tutkudan, bu ozlemden kurtarmasi icin yalvoriyordu. Gunahi ozledikce kendine ofkeleniyordu ama gunah karsisinda herkes gibi o da caresizdi. Hasan Efendinin kendinden hic beklenmeyen bir feylesoflukla daha sonra Osman'a soyledigi gibi, 'Gunahi ademoglu ya hic gormemeli ya da gorurse islemeliydi', yoksa Seyh Efendi gibi 'masum bir gunahkar' olurdu insan ki bu her seyden daha kotuydu."

d) Altan'in Seyhi kendisini tutsak eden aski inkar eder:

"Seyh Efendi bir gun Osman'in odasina siyah cuppesi, siyah kulahiyla geldiginde, belki ilk ve son kez torununun torununa karsi ictenlikli davranmis, 'Mehpare Hanimi cok ozluyordum ama aslinda onu sevmiyordum,' demisti. Belki de, sevgi acinin altinda ezilip kayboldugundan artik sevmedigini saniyordu; Mehpare Hanim bir gun birdenbire gelirse, aci ortadan kalksa belki de sevgi, o karanlik kederin altindan yeniden cikacakti. Oyle bir gun olsaydi Seyhin kendisi de sevgisine sasacakti ama oyle bir gun hic olmadiydi, Seyh Efendi sevgiyi bir daha hic bulamadi."

V.

Romanin klasik roman dokusunda gordugumuz uzere iki ya da uc baskahramani yok. Hemen hemen tumu baskahraman. Yani Kurosawa'nin Yedi samuray filminde yaptigini, Altan "Kilic Yarasi Gibi"de, bir adim daha gelistirerek yapiyor. Cok kahramanliligi muhtesem bir iliskiler yumagina donusturerek...

Seyh Efendi, Mehpare Hanim, Huseyin Hikmet Bey, Doktor Resit Pasa, Padisah, Mihrisah sultan, Musir Fuat Pasa, Ragip Bey, Hasan Efendi olmak uzere dokuz baskahraman...

Iliskiler yumagina baktigimizda yumagin orjinalligi ve agirliklarinin karsilikliligi okuyucuyu allak bullak ediyor.

Seyh Efendi'nin Ragip Bey, Mehpare Hanim ve Mihrisah Sultan'la iliskileri; Mehpare Hanim'in Huseyin Hikmet Bey ve Mihrisah Sultan'la iliskileri; Mihrisah Sultan'in Huseyin Hikmet Bey, Seyh Efendi ve Mehpare Hanim'la iliskileri; Ragip Bey'in Seyh Efendi ve Musir Fuat Pasa'yla iliskileri; Doktor Resit Pasa'nin Padisah'la ve Huseyin Hikmet Bey'le iliskileri...

Agirliklar oylesine karsilikli ki iliskilerin bu karmasikligi okuyucuyu rahatsiz etmiyor ya da daha dogru bir ifadeyle okuyucuyu sikmiyor, kafasini karistirmiyor...

Bu agirliklarin karsilikliligi ikincil rollerde de goze carpiyor: Ornegin, Mehpere Hanim'in Seyh Efendi'den olma kizi Rukiye, Huseyin Hikmet Bey'den olma oglu Nizam'la dengeleniyor. Rukiye ile Nizam arasindaki iliski ise bir baska boyut... Ragip Bey'in Almanya'daki sevgilisi Constanza ile Mehpere Hanim'in sevgilisi Konstantin Sezar romanda ayni agirlikta goruluyorlar. Ayni sekilde Ragip Bey'in Constanza ile iliskisi, farkli boyutlarda olmak uzere kardesi ve annesi ile iliskisinin agirliginda... Ne biraz fazla, ne biraz eksik...

VI.

Tuhaf bir sekilde Altan'i temsil eden tek bir sahsa rastlanmiyor romanda. Altan romanin orgusunu bozmadan fikirlerini yeri geldikce olay mahallindeki kahramaniyla beraber acikliyor bize...

a) Imparatorluk konusunda, Doktor Resit Pasa'nin agziyla:

"Bana sorarsan, bizim imparatorluk dedikoduyla idare edilirdi, cok adamin hayati da dedikodu yuzunden sondu gitti ya, o da ayri mesele."

b) Imparatorlugun gelecegi konusunda Huseyin Hikmet Bey'in agzindan, Ittihad ve Terakki'ye girmesini muteakiben Bulgar Isyani vesilesiyle:

"Pencerelerde yagmurun sesi sakirdarken, Hikmet Bey, butun arkadaslarina sormustu coktandir sormak istedigini soruydu.

-Aslinda Bulgarlar ne istiyor?

Hep bir agizdan cevap vermislerdi.

-Imparatorlugu bolmek istiyorlar.

Hikmet Bey, bu cevaptan tatmin olmadigini gosterme ister gibi basini sallamisti.

-Ama asil gayeleri ne, nicin bu insanlar hayatlarini tehlikeye atiyorlar? Kimse imparatorlugu parcalamak icin olmaz, daha kutsal bir amac olmasi gerekir ortada.

Hikmet Beyin ne demek istedigini anlamayan arkadaslarinin cogu susmus, birkaci mirildanir gibi cevap vermisti.

-Hurriyet istiyorlar.

-Biz ne istiyoruz?

Bu cok sevdikleri bir soruydu, gene hep birlikte gurler gibi cevap vermislerdi.

-Hurriyet istiyoruz.

O zaman da aklini kurcalayan soruyu masanin ortasina koyuvermisti.

-Onlar da biz de hurriyet istiyorsak niye onlarla savasiyoruz, niye onlari olduruyoruz?

Cevap bir ugultu gibi geldi.

-O baska, bu baska.

Hikmet Bey sukunetini hic bozmadı.

-Baska olan ne?

Elinde hep bir kamciyla dolasan suvari binbasi Naci Bey, gur sesiyle digerlerini bastirip hiddetle sordu.

-Siz ne demeye calisiyorsunuz Hikmet Bey, nedir sizin teklifiniz? Topraklarimizi Bulgarlara mi verelim? Hurriyetle ihanet-i vataniyeyi birbirine karistirmis olmaz miyiz o zaman?

Daha yarim saat evvel cok iyi dostlari olan bu subaylarin, bir anda kendisini 'hainlikle' suclayabilecek kadar degismeleri, tartismadan hukum vermeleri Hikmet Beyi sandigindan daha fazla etkiledi; aklindan 'guvenilmez bunlara' diye gecirdi. O gunden sonra Cemiyetin askeri kanadina hep supheyle yaklasti ama orada sakin bir sesle dusuncesini aciklamaktan da kacinmedi.

-Iki taraf da hurriyet istedigine gore dovusmenin, insanların birbirini oldurmesinin ne faydasi var? Onlarla konusur, hurriyet gelmesinden sonra yeni bir idare kurabilecegimizi soyleriz.

-Nasil bir idare olacak bu Hikmet Bey?

-Gene merkezi bir idare olur ama Bulgarlar ic islerinde serbest olurlar.

Gene hep bir agizdan itirazlar yükseldi.

-O zaman hepsi ayni seyi ister; Bulgarlarla bitmiyor ki bu, sirplar var, Araplar var, Ermeniler var, Arnavutlar var, buradaki Yunanlilar var.

Naci Beyin gur sesi hepsini bastirmisti.

-Bu, Imparatorlugu bir arada tutmaz, aksine parcalar.

-Peki biz ne yapmayı düşünüyoruz, dedi Hikmet Bey, idareyi bir gün alırsak sayet, hurriyet isteyen insanları öldürmeye devam mı edeceğiz, biz istibdada karşı çıkarken kendimiz mi mustebit olacağız, bunu mu istiyoruz?"

c) Genelde, Padişahlık konusunda Doktor Resit Pasa'nın agzından:

" Resit Pasa (...) hayatı boyunca dostunun (Musir Fuat Pasa'nın) eksikliğini hissetti ama bunun için Padişaha ofkelenmedi, 'Haksızlık etmek iktidarın ayrılmaz bir parçasıdır,' dedi."

Padişahın, karısının cibanına sebep olan mikrobun kaynağı konusundaki şüphesi sırasında:

"Söz konusu olan 'Padişah ofkesiydi' ve bu ofkenin zaman zaman deli bir kasırga gibi esmesi için Padişahın akli basında bir nedene hiç ihtiyacı bulunmuyordu; zaten doktorun daha sonra Osman'a söylediği gibi, 'Padişahlık, sebep göstermeden kizma hurriyetine' sahip olmaktı ve Padişah kizmistti."

d) Özelde, II. Abdulhamit'in İmparatorluga karşı sevgisini Doktor Resit Pasa'nın agzından şöyle açıklıyor:

"Atalarından kendisine kalan bir çiftliği seven koy ağasının sevgisi gibiydi sevgisi ama belki de bu yüzden iktidarında toprak kaybetmedi, çiftliğinin bir karısını bile kaybetmek istemezdi çünkü, her ağa gibi de bütün yanasmalardan şüphelenirdi."

e) II. Abdulhamit'in kuskuculuğu ve sogukkanlılığını Resit Pasa'nın agzından:

"Eğer korkulacak zamanlarda gösterdiği cesareti ve basireti, korkmaması zamanlarda gösterebilseydi belki de bütün tarihimiz başka türlü olacaktı."

f) İstanbul'dakilerin Anadolu'yu bir tur surgun yeri olarak görmeleri hakkında ise Musir Fuat Pasa'nın agzından:

"...orası bu memleketin mezarlığıdır, bu vatanın çocuklarını alır başka diyarlarda öldürtür sonra Anadolu'ya gomuveririz, sonra da üstünü ortup unuturuz...İyi müslümanların mezarı üç yılda unutulur gider ya, bizim iyi Müslümanlarımızın mezarı da kaybolur gider iste, senin gördüğün de kaybolmuş bir mezarlık."

g) Surgun edilen yüksek rütbeli subaylardan bahsederken:

"Bir kısmı gittiği yerlerde cildirdi, bir kısmı bir gece yarısı kendini vurdu, bir kısmını ismi bile bilinmeyen hastalıklar tüketip öldürdü; evlerinden, sevdiklerinden, askerlerinden, işlerinden koparılan bu insanların çok azı yaşamayı basardı, onların çok azı da evlerine yeniden dönebilmeyi beceremedi. Donenler de artık gittikleri gibi degillerdi, surgun yasadıkları diyarların ıssızlıkları hepsinin ruhuna yerleşmiş, onları kendilerine de baskalarına da yabancılaştırmıştı, suskun ve yıkık insanlar olmuşlardı."

h) İttihad ve Terakkicilerin mücadele yöntemleri konusunda, Cevat Bey'in agzından:

"Padişahın 'üç beş çapulcu', Babiali'nin resmi açıklamalarında 'eskiya' dediği Bulgar komitacıları subayların pek alışkın olmadığı gerilla savaşına giriyorlardı. Bundan sonra Üçüncü Ordunun subayları 'eskiya' takibine çıkacaklar, Bulgar komitacılarıdan suikast yapmayı, adam vurmaları, dağlarda pusu atmaları, dağ başlarında yaşamaları öğreneceklerdi ve bu öğrendiklerini daha sonra kendileri uygulayacaklardı. Cevat Beyin Osman'a söylediği gibi, 'eskiyayla eskiya usulleriyle dövülen sonunda eskiyalasirdi.'"

i) Hayat hakkında, Osman'ın agzından:

"İnsanların kaderini çizen, bu hayatların hikayesini yazan her kimse, yazdıklarının yaşanmasından ve onları yaşayanların saskinliğinden kendine bir eğlence çıkarıyordu. Hayat eğlenceli bir şeydi ama Osman'a göre eğlenenler yalnızca tanrılar, yazarlar ve delilerdi, yani yaşamayanlar; yaşayanların payına eğlenceden fazla bir şey düşmüyordu."

j) "Mükemmel hayat" konusunda, dissiz adamın agzından:

"Mükemmel bir hayat yoktur... Hayat hiçbir zaman mükemmel değildir; daima eksik, bozuk ve kotudur, mükemmel olan olumdur ve mükemmel olmayan her şeyin mükemmele aktığı gibi hayat da olume akar,

orada mukemmel erisir."

k) Felsefe ve filozoflar konusunda:

"Felsefe, mukemmelin sirrini arar ve bulamaz. Bulamayacaklarını bilmenin ofkesi ve kalenderliği vardır bütün filozoflarda; olmayan bir şeyi aramanın sehvetini yasar onlar. Felsefenin sehvetli çekiciliği olmayı aramasındadır. Binlerce yıl aradılar, olumun kapılarına gidip durdular, eğer obur dünya olsaydı mutlu filozoflara orada rastlayacaktık; aradıklarını buldukları için mutlu ve can sıkıcı olacaktı; o zaman onları dinlemeyecek, okumayacak, asagilayacak ve sikilacaktık. Bulamadıkları için yuceltiyoruz onları; mukemmel bulamamaları bizi kutsuyor, yuceltiyor çünkü. Kendi eksikliğimize uyuyor hayatın eksikliği."

l) Zaman konusunda:

"(...) sen durursan ve zaman yurursey oluyor, sen yurursen ve zaman durursa deliriyordun; her değişim bir duruşla mümkündür, bütün keskin değişimler bir duruşla gerçekleşiyordu; hiçbir şey durmasa, hiçbir şey değişmeyecekti, her şey hep birlikte hiç durmadan ve hiç değişmeden akıp gidecekti."

m) Kader konusunda, Osman'ın eliyle:

"Olularıyla konuştuğu bütün o geceler ve günler boyunca Osman hep buna, insanların kaderlerinin değiştiği anı bilmemelerine takılmıyordu. Hayat darbesini indiriyor, darbeyi yiyen ise darbenin indigini epeyce sonra fark ediyordu, kaderin değiştiği anı kaderi değişen insanın bunu fark ettiği an arasında geçen zaman dilimi Osman'a, insan hayatının en trajik ve urkutucu parçası olarak gözüküyordu. Gelecek, insanın önünde uzanan ve içinde saklı olanların gözükmediği sonsuz karanlığın içinden siyilip çıkarak kesinleşiyor ama insan kendisi için kesinleşen eleceğinin farkına varmadan başka umutlar ve hayallerle başka bir geleceği bekliyordu; o bekleyisteki bilgisizlik korkunçtu ve Osman'a göre insanoglunun en büyük zaafini oluştuyordu. Yalnızca oluların yaşamlarında o anlar belirgindi, yaşayanların ise onlarında o tür karanlık boşluklardan kaç tane olduğu belirsizdi. Osman'ın olumu sevmesindeki belki de en büyük neden geçmiş bir hayatın apaydınlık, belirgin, gizemsiz olmasıydı. Geleceğin karanlığıyla geçmişin aydınlığını her kıyasladığında aydınlık ona daha çekici geliyordu, olum her türlü belirsizliği ve gücsüzlüğü bitiriyordu"

n) Dostluk konusunda:

"Bu genç zabıt (Ragıp Bey) onun (Seyh Efendi'nin) hayattaki belki de tek dostu, kendisiyle az da olsa konuşabildiği tek yakınıydı; dost olduklarını fark etmeden dost olmuşlardı, belki birisi onlara dost olup olmadıklarını sorsa, ikisi de 'Yoo, değiliz,' derlerdi ama dosttular, birbirlerinin varlığından huzur duyuyorlardı çünkü."

o) Sevgi konusunda:

"...saklanan bütün sevgiler gibi sürekli huzur ve keder üretmek Seyh Efendi yasadıkça yasadı."

p) Umutsuzluk konusunda Ragıp Bey'in ağzından:

"...orada titreyerek otururken gelecekle alakalı hiçbir umudimin ve hayalimin kalmadığını görmüşüm ve neyi anladım biliyor musun, insanın hayallerini kaybetmesi kadar kendisini utandıracak hiçbir şey olmadığını... Hayallerini kaybettiğinde oyle bir ihanete uğramışlık

hissi sariyor ki seni, haini aradığında kendini koruyorsun, kendi kendinin haini oluyorsun."

r) Kadınlar konusunda:

"Ailesi, eğitim, terbiyesi ne olursa olsun her kadının başka kadınlara 'erkekleri bastan çıkarmak isteyen bir hoppa' diye baktığını bilmeyen Hikmet Bey sinirlenmişti."

"...kadınların kadın olmaktan hoşlandıklarını düşünüyorum madam. Bana sorarsanız huzunlerini kadınlar güzel bir broş gibi yakalarında taşıyorlar. (...) soyunurken ilk önce huzunlerini çıkarmaları belki de bundan."

s) Keder konusunda:

"Seyh Efendi, kederin doğurganlığını da keşfediyordu; keder kendi kendini doğurarak gittikçe büyüyor,

buyudukce de kendi kaynagından kopup uzaklaşıyordu ve Seyh Efendinin ruhuna bir daha asla iyilemeyecekmiş gibi gozuken bir gucle yerlesiyordu. (...) Uzun sure cekilen butun acilarda oldugu gibi, bu sorunun cevabi da kaybolmustu."

t) Susmak ve Konusmak konusunda:

"Seyh Efendi gene sesini cikarmamisti; sessizligin, insalari soru sormaktan daha fazla tahrik ettigini, onlari anlatmaya daha cok sevk ettigini cok yillar once ogrenmisti."

"Bir sessizlik oldu, Seyh sessizligin ustasiydi ama konusmada daha becerikli olan Mihrisah Sultan sessizlik sanatında acemiydi; sessizlik onu telaslandirdi, aceleyle konusmaya basladi."

VII.

Altan aski da pek cok boyutuyla ornekliyor.

a) Seyh Efendi'nin ve Huseyin Hikmet Bey'in Mehpare Hanim'a olan asklari:

"Seyh Efendi de, Ragip Bey'i dinlerken dunyadan, dolayisiyla da Mehpare Hanim'dan bir haber aliyormus gibi oluyordu; disardaki dunya onun Mehpare Hanim'i kaptirdigi dunyaydi."

"(...) Hikmet Bey (...) olmeden once, hatiratina, biraz da edip arkadaslarinin etkisiyle daha edebi yazmisti bu konudaki duygusunu: 'Hakiki ask kilic yarasi gibidir, yara kapansa da izi kalir.'"

b) Seyh Efendi'nin ve Doktor Resit Pasa'nin Mihrisah Sultan'a olan asklari:

"Hasan Efendi '(...) Mehpare'yi gonlunden cikaramadi ama o mubarek gonul megerse ne genismis, Mihrisah'i da aldi oraya' demisti (...)"

"(Resit Pasa Osman'a) 'oyle zamanlar oluyor ki, en cok yaninda olmak istedigin bir an once gitsin, uzaklassin istiyorsun; onun civarda oldugunu bilmek, onu gorebilecegini bilmek ve gorememek... Bu cok zalimce.'"

"Kaybetmenin acisiyla kavusamamanin acisi birbirine benzemiyordu; karisi kendisini terk ettiginde onu bir daha goremeyecek olmanin kederine, kirilan gururunun ve kendisini alayci bakislarla suzen gozlerin yarattigi asagilanmislik duygusu da karismisti. Simdi ozlerken ise istirap cirilciplak ve katisiksizdi, bu nedenle de daha sarsici; tek tesellisi bunun ilk aci kadar uzun surmeyecegini bilmektir."

c) Mihrisah Sultan'in kendisine olan aski ile Seyh Efendi'ye olan aski:

"Mosyo le Vikont, aziz dostum, ben artik bu kadinin pesinde dolasmaktan vazgeciyorum, rakibimle basa cikmam mumkun degil, bu kadin kendine asik."

"Mihrisah Sultan, istemeden evlendirildigi kocasından ayrıldıktan sonra hicbir erkekle birlikte olmamisti; kendi guzelligine, bu guzelligi bir baskasiyla paylasamayacak kadar hayrandi. Her aksam, cirilciplak soyunup yerden tavana kadar yukselen kristal aynalarda uzun uzun seyrettigi bu muhtesem vucuda olumlu bir insan elinin dokunmasinin, bu guzellik icin asagilayici bir sey olduguna inanmisti. Bu guzellik insanlar icin degildi, tanrının dudaklari icin yaratilmisti ve ancak bir tanriya sunulabilirdi. Bu mustesna guzellik, gizli bir buyu gibi sahibesini esir almisti, onu diger butun insanlardan uzaklastirmisti."

"(...) Seyhi ayartmaya calisirken kendisinin bastan ciktigini da farkediyordu (...)"

d) Seyh Efendi'nin Allah aski.

e) Hadim Arap Dilaver'in Ipek'e (Cicekci'de Vrangell'in evinde calismaktadir) aski, ki bence kitabın golgede kalmis en onemli ask orneklerinden birisi...

"Son zamanlarda, Ipek'e asik olmustu, ikide bir gelir, Ipek'le bir odaya kapanir, ona sarki soyletip dinler, gozleri dalar giderdi; kadina iyice tutuldugundan onun baska musteriye cikmasini istemez, Vrangell'e bunun icin bol para verirdi ama Vrangell paragoz oldugundan Ipek'i musteriye cikarirdi. Bu, biraz da hadim bir adamin askini pek ciddiye almamasindandi (...)"

e) Mehpere Hanim'in cinsel kimlik arayisini ask zannetmesi, ki son planda bir tur "Emmanuella"ya donusuyor:

"O gunlerde, kocasina duydugu askin, aslinda erkeklere duydugu duskunluk oldugunun henuz farkinda degildi (...)"

"Butun sevisme tutkunlari gibi o da hep denenmemisi, yeniye ariyordu; her buldugu ve yenilikle bir zaman oyalaniyor, sonra gene yeni heyecanlar icin yeni kapilar acmaya calisiyordu. Bu yeni bir heyecan bulma istegi oyle yogun ve esir ediciydi ki bu istegin onunde butun duygular, dusunceler, aliskanliklar, inanclar eriyip yok oluyordu; ne kiskanlik, ne ahlak kurallari, ne dedikodu ihtimali, ne gunah korkusu bu istegi gemleyemiyordu. (...) Simdi de kocasinin bir baska kadinla sevismesini seyretmek, bunun kendi 'dimaginda' yaratacagi sarsintiyi yasamak istiyordu. (...) gercekliklerini kaybetmis olan gercekler ancak bu istek tatmin edildikten sonra yeniden gercek haline geleceklerdi."

"Matmazel Helen (...) kari-kocanin ortak bir oyuncagi gibiydi (...)"

"(...) bir sure kocasiyla genc kizi seyreden Mehpere Hanim sonunda onlara katildi; ciplak bir kadin etine eli ilk kez o gece degdi ve ozellikle bir erkegin yaninda dokunulan kadin etinin degisik ve sasirtici lezzetini; bir baska kadinin elini tutarken bir erkege sarilmanin, bir erkek bedenini bir baska kadinla birlikte oksamanin, goguslerine bir kadin dilinin dokunmasinin beklenmedik etkisini o gece, ugultulu lacivert bir golgeligin icinde ogrendi."

"(...) Mehpere Hanim sevismeyi yonetmedi, o da daha basindan katildi sevismeye ve kocasina dokundugu kadar Matmazele de dokundu; Hikmet Bey onu Fransiz kiza daha cok dokunmasi icin tesvik etti. (...) Kendisine yeni bir zevk bicimi daha tanittigi, en azindan bunu tesvik edip ortak oldugu icin bir sure icin yeniden 'asik' oldu kocasina, ama artik bu asklarinda son fasildi."

"Denize bakan pencerelerine sakiz sardunyalarinin yerlestirildigi yatak odasinda, KonstantinÖin cok kadin gormus yatagina girdiler; konusmadan, neredeyse vahsice sevistiler. Orada, o yatakta o güne dek hic bilmedigi bir seyi, gercek siddeti ogrendi Mehpere Hanim. Bunu biraz da urkerek bekluyordu zaten; yatakta gordugu her yeni sey gibi siddet de onu arzudan cildirtti ve arzudan her cildirdiginda oldugu gibi, kendisine yeni bir heyecan yolunu acan, etine yeni bir lezzet ogreten erkege, ayni Hikmet Beye oldugu gibi asik oldu. (...)"

f) Hasan Efendi'nin Mehpere Hanim'a olan baglilik:

"Hicbir asigi Mehpere Hanim'a, onu ugursuz sayan Hasan Efendi kadar baglanmamisti herhalde, ama Hasan Efendi bu tuhafliigi da kadinin ugursuzlugunun bir parcasi olarak goruyordu."

VIII.

Tum roman boyunca uc onemli degisime tanik oluyoruz:

Bunlardan en onemlisi, Huseyin Hikmet Bey'in degisimi. Ki Huseyin Hikmet Bey romanin baslarinda bir tur "Recaizade Ekrem'in Araba sevdasi'nin bas kahramani" ozelligi romanin sonunda bir ittihatciya donusuyor. Tam bir metamorfoz... Politik bilinclenme sonucu ait oldugu sinifa ihanet...

Ikincisi Mehpere Hanim'in degisimi. Bu degisim cift boyutlu: Birinci boyutunda, sinif atlamasi ve bu sinif degisikligini koruma cabasi sozkonusu:

"Servete ve servetin getirdigi rahatliga cok cabuk ve cok fazla alismisti; kit kanaat gecinen bir ailenin cocugu olarak dogmustu. Bu yuzden yasadigi refaktan eski hayatina geri donmek, onu, servet icinde dogmus birini korkutacagindan daha fazla korkutuyordu; ilk aklina gelen kacmak oldu, kocasini ve cocuklarini birakip kacmak."

"Yeni hayatinda gordugu her seyi, istirdiyeyi de, sampanyayi da, sevismeyi de ayni coskuyla seviyordu ve bunlarin hepsi de 'neuzibillah' cehennemlik gunahlardi; binlerce ermisin cenazesini bagrinda barindiran diyar-i Rum'da bu gunahlarin cezası mahser gunune birakilmaz, bu gunahlari isleyen kadinlar meydanlarda kirbaclanarak, tasa tutularak, dovulerek bu dunyada cezalandirilirdi. Cezadan kurtulabilmek icin bu gunahlari saklayabilecek kadar 'buyuk' bahcelerin icine kurulmus, sehirden kalın ve yuksek duvarlarla ayrilmis konaklarda, kosklerde, yalılarda yasamak gerekiyordu; hayati boyunca gunahin da

cezanin da 'kucuk' bahceli kucuk evlerde yasayanlara ait oldugunu gormustu ve gunahlarini surdurebilmek icin her seyi yapabilecegini, arabanin satilacagini ogrendiginde yasadigi dehsetli korkuyla acikca anlamisti."

Ikinci boyutuyla yukarida da bahsettigim "Emmanuella"...

Mehpare Hanim'in bu cift boylu degisimi Huseyin Hikmet Bey'inkinden farkli olarak, bir tur yozlasma biciminde nitelendirilebilir...

Ucuncusu Mihrisah Sultan'in degisimi: Seyh Efendi'ye olan askinin, narsizmini darma duman etmesi. Cok kucuk olumlu bir degisim olarak dusunulebilir...

Son soz:

Gun gectikce biraz daha filozoflasmaya basladigini gordugumuz Altan'in romani, uzerinde konusulmaya devam edecege benziyor. Iyi ve akici bir roman. Ama tarihsel bir roman degil, zaten boyle bir iddiası da yok. O nedenle tarihsel gerceklerle birebir iliskisi aranmamali. Bir tek Bulgar isyani vesilesiyle Huseyin Hikmet vasitasiyla satir aralarından sordugu soru dikkat cekici:

"Tarih, tekerrurden mi ibaret?"

Sahi, tekerrur, tarihten mi ibaret?

Copyright © İMECE.ORG 1997-2000